

T5A

5 години на сътрудничество

4

програмни
области

257

финансирани
проекта

70

грантополучатели

77,418

бенефициенти

12,256,544

**лева общо предоставени
средства в подкрепа на проекти**

Съдържание

Писмо на изпълнителния директор	05
Ранно детско развитие Първите 1000 дни	07
Ранно детско развитие Учене и грижа в ранна възраст	12
Образователни възможности и постижения	20
Икономическо развитие и достъп до заетост Регулация и законно застрояване	32
Икономическо развитие и достъп до заетост Трудова заетост и икономическа независимост	36
Изграждане на капацитет	46
Финансов преглед Отчети и счетоводна политика	48
Нашите грантополучатели	52
Нашият екип	53
Управителен съвет	53
Нашите донори	54

Когато обърна поглед към последните 5 години ме обземат благодарност и признателност. За съвсем кратко време „Тръст за социална алтернатива“ (ТСА) успя да изгради сътрудничество със 70 грантополучатели, стотици училища, детски градини, както и значителен брой партньори сред държавните институции. Заедно успяхме да внесем промяна в живота на 77 хиляди бенефициенти, сред които деца, младежи, родители и цели семейства от цялата страна. Прогресът е повече от осезаем и е естествено продължение на визията ни да помагаме на необлагодетелствани и уязвими групи хора да се образуват и да станат икономически независими.

ТСА утвърди позицията си на лидер в процеса на създаване и разработване на редица иновативни проекти, както и на своеобразната си роля на инкубатор за идеи. Ние проучваме как по най-добрия начин да да преборим дълбоко загнездилите се предразсъдъци на хората и инвестираме огромни усилия – време и енергия, за да създадем цялостна мрежа от съмишленици. Вярваме, че промяната е постижима, но също така и вярваме, че тя се нуждае от време и сътрудничество, за да придобие устойчивост.

Съзнаваме, че добре устроените планове берат плодове, ако преди това са посадени правилните семена. Затова и в нашия фокус са оценката и решенията, директно насочени към постигането на резултати. Свидетелство за това е работата ни със Световната банка, с която за първи път в България въведохме уникалното по рода си рандомизираното контролирано проучване като метод на оценка. Нещо повече – партньорството ни с програмата „Заедно – здраво бебе, здраво бъдеще“, която е една от най-строгите и щателно изследвани програми в цял свят, доказва колко отдаден е ТСА на мисията си да окаже силно въздействие и промяна в живота на семействата, на които сме се посветили.

Истинският прогрес крие своите рискове, затова и ТСА преоткри през последните 5 години редица възможности да изпробва нови идеи и по този начин да провокира статуквото. Инициативният ни дух е международно признат и това го показва отличието за „Изключителен принос“ от Глобалния форум за населените места, подкрепен от Програмата за околна среда на ООН в Ню Йорк. Наградата е признание за изключителната ни работа в партньорство с три общини да планираме и уредим законово неурегулирани квартали.

От създаването на ТСА досега, успяхме да подобрим достъпа на майките и децата до жизнено важни

здравни услуги, също така спомогнахме повече деца да посещават детски градини и да получат ранно детско образование. Успяхме да постигнем и по-голяма сигурност за семействата, да обогатим средата в училище, допринесохме за по-високия ръст на завършващите училище деца и улеснихме подготовката и достъпа до пазара на труда, с цел повече хора да получават по-стабилни доходи.

Съзнаваме, че нищо от постигнатото нямаше да е възможно без сътрудничеството и оптимизма, които ни следваха през целия път тези 5 години. Нямаше да можем дори да мечтаем за тези резултати без значимата подкрепа на фондация „Америка за България“, както и на много други партньори, отдадени на каузата.

В следващите страници ще се запознаете с част от историите на хората, до чийто живот успяхме да се докоснем. Надяваме се те да ви вдъхновят, така както вдъхновиха нас, за да продължим с усилията да изграждаме една по-равнопоставена среда. Положихме здрава основа, но тя е само началото. Говорим за дългосрочно предизвикателство, което изисква визионерство, настойчивост и находчивост. А тези 5 години са доказателството, че промяната е възможна, и че всички заедно ще я постигнем.

Sarah M. Perrine

Сара М. Перин
Изпълнителен директор

Ранно детско развитие

Първите 1000 дни

Учене и грижа в ранна възраст

101

финансирани
проекта

33

гранто-
получатели

18,116

бенефициенти

4,942,111

лева общо финансирани
в подкрепа на проекти

429

бенефициенти
по линия на програма
"Първите 1000 дни"

150

бенефициенти,
включени в програма
за домашни посещения

9,487

бенефициенти
по линия на ранно
детско образование

Първите 1000 дни

Първите стъпки в живота предопределят и по-късното развитие на човека. Затова и първите моменти от развитието на детето са във фокуса на програмата за „Ранно детско развитие“ на фондация „Тръст за социална алтернатива“ (ТСА). Целта е да се обърне най-голямо внимание върху първите 1000 дни, които имат ключова роля от детското развитие. Те са солидна основа, която се гради на три основни стълба¹ – безопасен и стабилен дом, без постоянен стрес; развитие на мозъка, свързано с храненето и преживяванията; както и активна грижа, стимулация и взаимодействие с полагащите грижи.

Липсата на ранна стимулация, заедно с лошото хранене и постоянният стрес в семейната среда, както и останалите рискове, свързани с бедността, могат да доведат на по-късен етап до изоставане в училище, и съответно до по-трудното намиране на работа. За щастие, този процес е обратим с програми за ранна превенция, които са доказали своята ефективност и силно влияние върху децата.

През последните години нараства признанието на значимостта на програмите за ранно детско развитие. Публичният сектор в България показва все по-голяма ангажираност. Пример за това е осигуряването на домашни посещения на сестри за бременни жени в рамките на Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве 2014–2020.

Въпреки напредъка, не липсват пропуски в тази област, особено сред уязвимите общности. Макар България да е намалила нивото на детската смъртност, тя все още е сред най-високите в ЕС - с 80% спрямо средното ниво в

Съюза (6.6 в сравнение с 3.6 на 1000 раждания). В някои населени места с преобладаващо ромско население, делът на смъртността е с 200% по-висок спрямо средния за страната².

Рискът от недохранване допълнително задълбочава проблема с високата смъртност сред бебетата. 42% от българските роми са недохранени, в сравнение с 6% от общото население³. 61.2% от българските ромски деца, на възраст между 6-11 месеца, са с изявен висок дефицит на желязо, а 30.2% между 0-3 години имат забавяне в растежа, което се дължи основно на лошото им хранене⁴. И забавеният растеж, и анемията, могат да се дължат на лошото хранене и да изложат децата на риск от нарушения в когнитивното, двигателното, социално-емоционалното и физиологичното развитие⁵.

Всичко това провокира ТСА да акцентира върху здравето и благополучието на майката и да инвестира в прилагането и разширяването на доказани мерки, насочени към уязвими общности. Чрез тях се постига проследена бременност и раждане, а на по-късен етап и когнитивно и социално-емоционално развитие – всичко това с цел да се положи стабилна основа за бъдещето на детето.

Част от усилията на ТСА включват прилагането и изпълнението на програмата „Заедно – здраво бебе, здраво бъдеще“, която свързва медицински сестри и акушерки с жени, които са майки за първи път, както и други местни инициативи, които насърчават по-доброто взаимодействие между специалистите в областта на здравеопазването и бременните жени и майки.

“Чувствам се много по-сигурна и спокойна, когато сестрата идва вкъщи. Нямам никакви притеснения. Тя дори ми помогна да си намеря лекар-гинеколог, който да ми предписва лекарства.”

Майка от проект "Заедно-здрaво бебе, здраво бъдеще"

Здрави деца - здрави общности

София

На 17 години Надя* вече е бременна. Тя живее в импровизиран дом с една стая и кухня, заедно с нейния съпруг, свекър и още един роднина. В дома рядко има електричество. Макар че в къщата на Надя много неща липсват, любовта не е сред тях. Надя вярва, че детето ѝ ще има по-добро бъдеще. Затова когато научава за програмата „Заедно - здраво бебе, здраво бъдеще“, тя нетърпеливо се записва.

Програмата „Заедно – здраво бебе, здраво бъдеще“ следва внимателно разработен модел, който предлага редовни домашни визити в продължение на две години. Медицински сестри и акушерки консултират майките и останалите членове на семейството как да се подготвят и да се грижат за бебето, как да комуникират с детето, как да го стимулират, както и какви цели да си поставят занапред.

Надя редовно се среща със своята медицинска сестра. В резултат тя има нормална 9-месечна бременност и ражда здраво момиченце с тегло 3,6 кг. Нейната медицинска сестра сподели, че „бебето на Надя има късмет – защото майка ѝ има природно любопитство, отговорна е и има желание да подобри средата, което я е провокирало да се възползва от възможностите на програмата „Заедно – здраво бебе, здраво бъдеще“.

Малкото момиченце вече е на 9 месеца и се развива нормално за възрастта си. Нещо повече, за разлика от много бебета в квартала, които получават вода със захар, каша от брашно и други вредни храни, момиченцето на Надя е приемало единствено кърма и адаптирано мляко през първите пет месеца. Детето е преглеждано редовно от педиатър, а Надя активно си играе и се занимава с бебето, като често му чете и детски книжки.

Все пак доста предизвикателства стоят пред бебето и майката. Кварталът, в който живеят е незаконно застроен

и пренаселен, навсякъде има несигурни и нестабилни сгради. Подобно на повече от половината от майките в програмата, домът на Надя няма водопровод, течаща вода и вътрешна тоалетна. Все пак Надя предприема стъпки, за да осигури по-добро бъдеще за детето си и с подкрепата на своята медицинска сестра усилено търси работа на непълно работно време. Не ѝ е лесно, тъй като е учила само до 8 клас, но въпреки това е решила да не се отказва.

Надя е една от 600-те родители и бебета, които ще получат подкрепа от патронажните сестри в София и Пловдив, като част от пилотната програма „Заедно – здраво бебе, здраво бъдеще“. ТСА е първата организация в Източна Европа, получила лиценз да тества програмата, и до момента резултатите са повече от успешни. Една от майките споделя: „Първоначално бях безразлична, но сега не мога да дочакам медицинската сестра да ме посети, за да споделя с нея проблемите си“.

„Заедно – здраво бебе, здраво бъдеще“ съществува от 40 години в Съединените щати. Многобройните рандомизирани контролирани проучвания подчертават успеха на програмата, показвайки дълготрайното въздействие както върху майката, така и върху детето. Подобрява се подготовката за училище, повишават се възможностите пред майките да работят и се постига по-голям период от време между ражданията. Въпреки че програмата завършва, когато детето навърши две години, децата на 15-годишна възраст имат наполовина по-малко арести спрямо останалите в тяхното положение, а майките разчитат на социални помощи с 30 месеца по-малко. Въз основа на този успех програмата „Заедно – здраво бебе, здраво бъдеще“ работи в 8 страни по света.

* Името на Надя е сменено по нейна молба, за да се запази конфиденциалността ѝ.

Добрият достъп до услуги спасява живот

Търговище

В. Р. и Катрин* никога не са ходили на преглед при гинеколог, но това не ги притеснява. „Някои момичета ходят от по-рано, за да получават социални помощи за бременни майки, но ние обикновено не отиваме в болницата, докато не дойде времето да родим“, споделя Катрин.

И не са единствените. Над 52% от ромите не са осигурени⁶, а пренаталните посещения са рядкост. Така от всички смъртни случаи на бебета в България, половината се дължат на преждевременно раждане, което от своя страна често е резултат от липсата на пренатална грижа. Нещо повече, България е с втория най-висок процент на тийнейджърска бременност в ЕС (близо 12%)⁷.

В случая на Катрин, тя няма доходи, не плаща и здравните си осигуровки. Не е била наясно и какво да прави, когато за пръв път започва да изпитва болка по време на бременността си. За щастие в квартала на Катрин има местна неправителствена организация - НПО „Клуб Търговище“, която с подкрепата на ТСА помага именно на такива неосигурени жени. Организацията научава за тежкото положение на Катрин и се свързва с нея. „Бях предпазлива, защото не можех да си представя, че някой би искал да ми помогне, без да иска нещо в замяна. Освен това се

страхувах да отида в болница, защото никога преди не бях ходила“, споделя Катрин.

Все пак момичето склонява да отиде и лекарят веднага открива, че единствено операция чрез цезарово сечение ще спаси бебето и майката. Последвалата процедура оставя Катрин и бебето ѝ за дълго време в болница под наблюдение, което обаче в крайна сметка спасява живота и на двете.

В същото време В. Р. също има усложнения по време на бременността. И след като една нощ сънува как губи бебето си, В. Р. сама търси помощ от НПО „Клуб Търговище“. Лекарският преглед установява, че жената е с анемия. Предписано ѝ е лекарство, но на по-късен етап се налага да бъде приета по спешност в болница.

„Ако В. Р. не беше дошла в болницата преди раждането, резултатът можеше да е фатален“, разказва лекарят ѝ. Персоналът в болницата споделя, че за съжаление често много майки пристигат при тях едва когато вече е дошъл моментът да раждат, без преди това да са ходили на консултации.

С помощта на ТСА, НПО „Клуб Търговище“ успява да промени тази тенденция. Организацията оказва подкрепа на жените и семействата, живеещи в изолиран ромски квартал, както и в още три съседни села. Проектът им осигурява пренаталните прегледи за бременни

жени, които не са осигурени, а също така включва шест домашни посещения, скрининг за развитието на плода, информационни семинари, както и подкрепа за родители на деца във възраст да посещават детска градина.

* Името на Катрин е сменено по нейна молба, за да се запази конфиденциалността ѝ.

“Момичетата от моето село нямат навика да ходят на гинеколог.”

Катрин

Ранно детско развитие

Учене и грижа в ранна възраст

Децата са по-склонни да учат и да продължат образованието си, ако още в ранен етап са имали подкрепата да придобият и овладеят когнитивни, социални и емоционални умения⁸. Точно поради тази причина ТСА се е фокусирала върху ранното обучение и грижи. Това са дейности, насочени както към родителите и техния ангажимент, който е от ключово значение за ранното обучение на детето, така и към достъпа до качествени програми за ранно образование, които могат да предоставят на детето по-широк достъп до нова информация и познания.

Дългосрочните проучвания показват, че качествено ранно детско образование подобрява резултатите на децата в училище⁹ и води до увеличаване на доходите и заетостта им в бъдеще¹⁰. Икономистът, спечелил Нобелова награда, Джеймс Хекман, изчислява, че висококачественото ранно образование води до по-голяма възвръщаемост от която и да е друга социална инвестиция в живота¹¹.

Ранното образование постепенно се превръща в обществен приоритет, но стъпките са крехки и непостоянни. България все още няма единна национална политика за таксите за посещение на детска градина. Това създава трудности заради разниските, които родителите трябва да покрият. Освен това в периода 2011-2016 г. броят на детските градини е съкратен с 10% (основно в по-малките населени места)¹², което от своя страна доведе до намаляване и на броя на свободните места.

Когато ТСА започва своята дейност през 2012 г., едва 45% от ромските деца на възраст между 3 и 6 години посещават детска градина¹³. За да открие как да подобри

тази тенденция, през 2013 г. ТСА съвместно със Световната банка, разработи и тества пилотна инициатива. Проектът „Готови за училище“ се разви бързо и през есента на 2014 г. се разгърна на национално ниво. Той се реализира в 240 населени места, с помощта на 23 партньорски неправителствени организации, и успя да включи в инициативата 10% от всички детски градини в България. На случаен принцип във всяко населено място се приложи различен вид помощ, като например предоставяне на информация, или директно премахване на таксите, или предлагане на ваучери за храна, ако детето посещава детската градина. По този начин 4046 деца между 3 и 6 години бяха реално подпомогнати.

За да се провери кой модел е най-успешен, Световната банка проведе първата по рода си за България независима, национална оценка на въздействие чрез рандомизирано контролирано проучване. По време на своето изследване Световната банка установи, че записването на ромските деца в детски градини е нараснало до 68%¹⁴. Това може и да е резултат от законодателна промяна по това време, която обвърза получаването на социални плащания с редовното посещаване на детска градина. Но въпреки това, от всички изпробвани модели, премахването на таксите за детска градина се оказа най-ефикасно. Световната банка прогнозира, че 84% от ромските деца ще ходят на детска градина, ако таксите отпаднат в цялата страна¹⁵.

В резултат от проучването на международната финансова институция, ТСА води активна кампания за премахването на таксите и скритите разходи, които родителите плащат във всички детски градини в България.

Веднъж започнали да посещават детска градина и включили се в ранното образование, децата също така се нуждаят и от качествени насоки и от приобщаваща, подкрепяща среда. Този извод проличава и от оценката на Световната банка, според която за етническите българчета една година посещаване на детска градина е достатъчен период, за да се повишат техните резултати.

По отношение на децата от малцинствата обаче този период е крайно недостатъчен и на места дори довежда до спад в резултатите им¹⁶. Това може да означава, че децата с друг майчин език и култура имат нужда от повече време, за да се адаптират в детската градина. Това също е и знак, че са необходими нови и по-приобщаващи методи на преподаване, за да се гарантира, че всички деца получават подкрепата, от която се нуждаят.

Повече ромски деца ще посещават детски градини, ако те са безплатни, сочи доклад на Световната банка.

Проект "Готови за училище"

Ранното образование преодолява трудното начало

Ботевград

Христо израства сам с майка си, в дома на баба и дядо. И макар да е силно обичано от семейството си дете, не е излизал често от дома си. Затова е бил и постеснителен сред останалите деца в квартала.

Голямата изненада идва, когато разбира, че е избран да участва в проекта „Готови за училище“. В началото, когато майка му го записва в детската градина, Христо е доста предпазлив и затворен. Страни от другите и отказва да участва в игрите в класната стая. Учителите му се чудят дали и неговата съдба няма да последва примера на многото други деца от бедния квартал – да се скита по улиците.

По същото време и друго момиченце изпитва трудности в приобщаването към новата среда. Също като Христо и то отскоро посещава детското заведение и е участник в проекта. Стефани е петото дете в семейството и е свикнала да има деца около нея. Български език обаче не говори. Затова често другите деца я дразнят, че не може да говори и дори я подиграват за мръсните ѝ дрехи. Това е и причината Стефани да става раздражителна и дори агресивна.

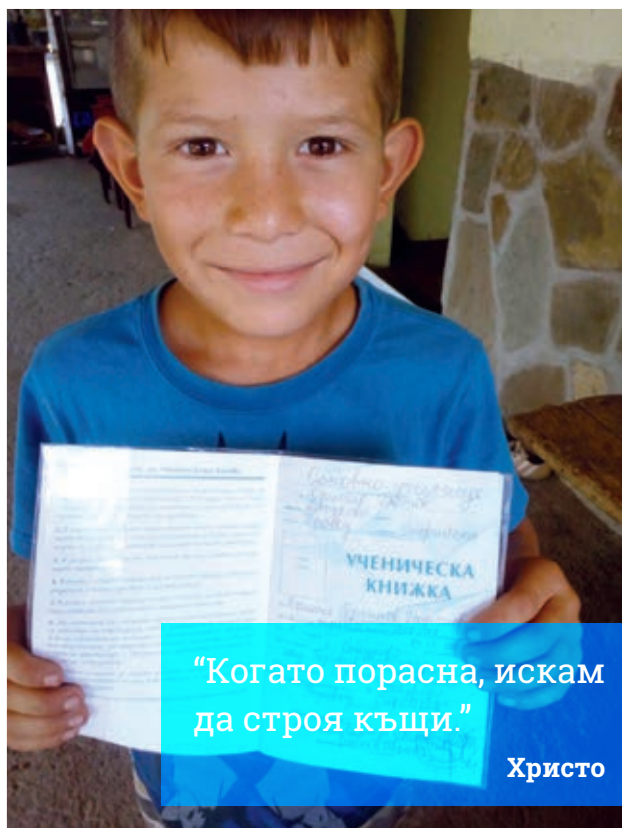
Христо и Стефани са само две от 53-те деца, записани в детската градина „Звънче“, благодарение на проект „Готови за Училище“ и работата на местния партньор на ТСА – сдружение „Разнообразни и равни“.

Благодарение на проекта и двете деца започват редовно да ходят на детска градина. Чрез ежедневните усилия и работа на учителите, малко по малко, децата се приспособяват. И въпреки че им е било трудно в началото, постепенно преодоляват срамежливостта и враждебността.

Когато настъпва моментът Христо да тръгне в първи клас, учителката не скрива гордостта си от

постигнатото, от упоритата работа, добрите умения за четене и цялостния успех на детето. Сега Христо може да рисува, спортува, пее и рецитира стихотворения като всички останали деца.

Стефани също претърпя голяма промяна. Вече е по-уверена и много усмихната. Съвсем спокойно и уверено участва в игрите в детската градина и обича да рисува и пее. А учителите ѝ са сигурни, че вече наистина е готова за училище!

Майки с мисия

Ракитово

Това е Николай, единствено дете в семейството. Всички живеят в една стая и семейството му винаги е изпитвало трудности. От време на време, когато има възможност, баща му работи като дървосекач, а майка му е безработна. Никой в семейство не знае как и дали изобщо ще изпратят Николай на училище, а още по-малко на детска градина, където таксите далеч надхвърлят възможностите на семейството.

И все пак „детето е дете ... и той толкова много иска да си играе с други деца“, споделя майка му Ася. Виждайки желанието на Ники да не е сам, а да е сред други деца, тя е силно заинтригувана, когато чува за проекта „Готови за училище“. В местната общност той се изпълнява от фондация „Бъдеще“, Ракитово. Така Ася и още майки от квартала отиват на среща, за да разберат повече от организацията.

Когато разбират от фондация „Бъдеще“, че има реална възможност таксите за детското заведение да бъдат покрити, майките са обнадеждени, че и техните деца ще тръгнат най-после на градина. От фондацията им обясняват, че детската градина е не просто важна първа стъпка в подготовката за училище, но е и по закон задължителна за пет и шест годишните деца. Така една по една, развълнувани, майките започват да споделят: „Искам и моето дете да ходи на детска градина!“ и „Къде трябва да отидем?!“

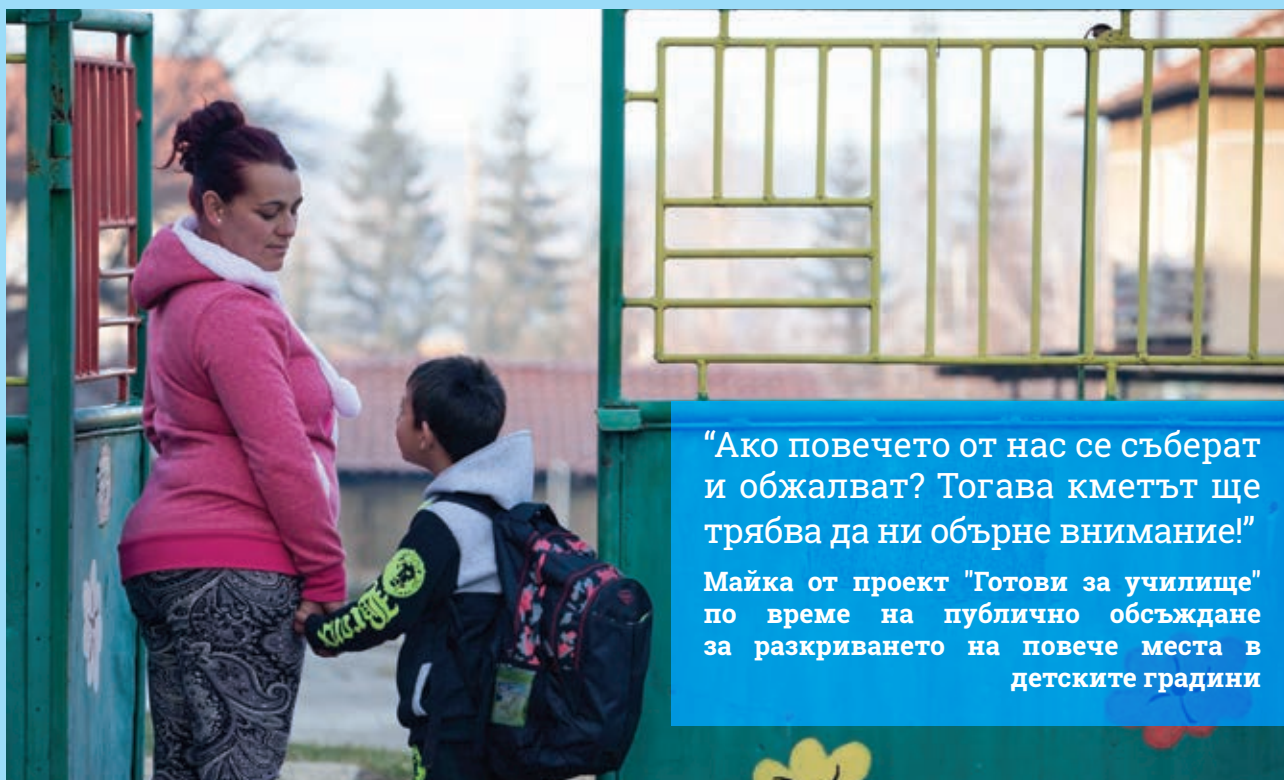
Ентузиазмът обаче бързо е попарен, когато научават, че няма достатъчно свободни места. Само с две детски градини в центъра и една в ромския квартал,

местата са силно ограничени. Двете полудневни групи в местното училище също са опция, но те не предлагат същия обхват на услугите, а и в тях вече има записани предимно ромски деца.

Ася решава отново да се срещне с другите майки, за да обмислят какво да предприемат оттук нататък. По време на срещата една от майките казва: „Ако повечето от нас се съберат и обжалват? Тогава кметът ще трябва да ни обърне внимание!“. Още на следващия ден родителите отиват при кмета с искането да се отворят допълнителни поне още 5 места. И усилията им не са напразни – в крайна сметка са открити още места!

Синът на Ася е едно от децата, което успява да влезе в градината. „Моето момче се научи да чете и да пише буквите. Вече няма никакви затруднения в училище, именно защото редовно посещаваше детската градина и внимаваше.“ Николай също споделя, че обича да ходи на училище - дори повече отколкото на детска градина. След часовете Ники играе футбол с приятелите си и се справя доста добре в клас.

Общо 112 деца ходят на детска градина в района на Ракитово, с помощта на проект „Готови за Училище“. Днес тези деца все още посещават училище и са отлични ученици. Това е още едно доказателство как детската градина дава добра подготовка за училище.

“Ако повечето от нас се съберат и обжалват? Тогава кметът ще трябва да ни обърне внимание!”

Майка от проект "Готови за училище" по време на публично обсъждане за разкриването на повече места в детските градини

ДостаПЪТ гради отличието

Благоевград

Квартал „Предел“ е беден и изолиран район, в иначе оживения град Благоевград. Тук организацията „Де-Три Навигатори“ създаде общински център, с подкрепата на ТСА. Целта на центъра е да отговори на нуждите на семействата в квартала. Чрез него се помага на децата да са по-добре подготвени за детска градина, както и се организират извънкласни дейности, за да се помогне на учениците от началния етап да се задържат в училище. Чрез нови творчески подходи „Де-Три Навигатори“ успя да привлече и да работи в тясно сътрудничество с родителите.

Семействата са убедени, че успехът, който са постигнали, се дължи именно на работата на организацията. Милена е една от майките, която споделя, че винаги е искала децата ѝ да учат, но просто не е знаела как да им помогне. „Знаех, че ще бъде трудно, ако не и невъзможно, да запиша децата си в детска градина, и дори в училище. В началото се страхувах да говоря с административния сътрудник или учителя, защото мислех, че може и да не ме разберат - не говоря много добре български. Сега, обаче, моят син, Божидар, е в първи клас и дъщеря ми, Натали, е в детска градина!“, разказва Милена.

„Винаги съм искала децата ми да учат и да имат различен живот, защото аз дори не мога името си да напиша. Но не бях сигурна как да помогна. Страхувах се, че децата ми ще се държат като мен на тяхната възраст и ще бягат от училище. Всъщност Евгени е в първи клас и учителят казва, че се гордее с усилията му. А дъщеря ми, Мария, получи награда за редовно посещение на детската градина миналата година.“ Това са думите на Гергана, друга майка, която в началото е изпитвала затруднения.

“Преди години учителката на сина ми се оплака, че никога досега не е виждала толкова безотговорен родител. Сега е толкова щастлива, че ѝ се иска повечето родители да са като мен.”

Милена

Ранно детско развитие

Образователни ВЪЗМОЖНОСТИ И ПОСТИЖЕНИЯ

82

финансирани
проекта

25

грантополучатели

52,993

бенефициенти

Силната икономика се гради на качествена работна ръка, а бъдещото развитие и растежът на България зависят от способността ѝ да подготви обществото за работа. Сериозните пропуски в образователната система ощетяват както хората, така и обществото като цяло. По тази причина ТСА подкрепя инициативи, които повишават образователните постижения на учениците в неравностойно положение.

Най-голям проблем да успеят в училище изпитват ромските деца. Едва половината от тях завършват 8 клас и приблизително 15% завършват средно образование¹⁷, което е сериозно предизвикателство с дълготрайни последици. Световната банка изчислява, че България губи почти 526 милиона лева всяка година, защото ромите не са добре подготвени и не работят¹⁸.

Често проблемите се коренят в първите години от развитието. Така децата, които не говорят български език вкъщи, са особено застрашени да останат неграмотни. А неграмотността в първите години в училище създава бариери, които се отразяват в развитието на детето. В България 15% от ромските младежи на възраст над 16 години не могат да четат или пишат¹⁹.

Тръгвайки на училище, децата от малцинствените групи срещат враждебна или апатична среда. 25% от учителите в България вярват, че ромските деца трябва да учат в сегрегирани училища, а 20% са убедени, че децата от различен етнически произход имат различни способности²⁰. Ето защо ТСА подкрепя програми, които работят в тясно сътрудничество с учители в над 200 училища в цялата страна, за да промени позитивно училищната среда.

Бариерите, свързани с разходите, също играят сериозна роля, особено за ученици, живеещи в отдалечени или селски райони. Доскоро никой не помагаше на такива младежи. За да продължат да ходят на училище, те първо трябва да намерят достатъчно средства за транспорт, учебници и др. Точно с тази цел ТСА разработи програмата „Равен шанс“. Със съдействието на 19 неправителствени организации фондацията осигури 1580 стипендии, за да помогне на младите да продължат образованието си.

Завършването на гимназия е приоритет за ТСА, защото този етап от образованието на човек оказва силно влияние и върху по-късните постижения в живота. Пример за това е, че ромите завършили средно образование имат с 83% по-високи доходи спрямо тези, които имат само основно²¹.

Друг не по-малко важен за нас приоритет е фокусът ни върху лидерството и позитивните модели за подражание. Тъй като едва 1% от българските роми завършват висше образование, са необходими програми, които да подкрепят подготовката и завършването на университет. За да се създадат дългосрочни, системни промени, е важно ромите да заемат позиции, където могат да бъдат ролеви модели, ключови примери за подражание – както за другите млади роми, така и за обществото. ТСА също така подкрепя и програми, които насърчават доброволчеството в общността. Чрез ангажирането на успели роми в процеса на изграждането на положителна промяна в техните общности, гарантираме по-дългосрочна ангажираност и по-голяма устойчивост на нашата работа.

52,381

ученици са останали
в училище и/или са
се дипломирали

612

приети в
университет

4,128,326

лева общо финансиране
в подкрепа на проекти

За пътя на един баща, изпълнен с надежда

Карлово

Асен успява да обори всички стереотипи. Когато говори изглежда срамежлив и притеснен, но когато започне да разказва за мечтите си, очите му заблестяват. „Винаги съм искал да уча“, казва Асен.

Първите десет години от живота му не са никак безгрижни. След като родителите му се развеждат, Асен е изпратен да живее с чичо си. Налага му се да напусне училище и да започне работа. Въпреки това желанието му за учене не стихва. Тогава чува, че полицейското задържане на непълнолетно лице може да му осигури възможността да учи. И така започва умишлено да се забърква в неприятности. Но усилията му така и не се увенчават с успех. Постепенно Асен започва да работи като строител, където по-късно дори е повишен до строителен инспектор.

Година минават преди късметът да кацне на рамото на Асен. Един ден децата му се прибират у дома с интересни новини. Тяхното училище е част от училищна мрежа, подкрепена от неправителствена организация Център за междукултурен диалог и толерантност „Амалипе“. По настояване на „Амалипе“, училището им кандидатства за външно финансиране чрез програма, която предлага уроци за възрастни след училище. Нетърпелив, Асен се записва. След много усилената работа и с подкрепата на учителите, с гордост успява да завърши основното си образование заедно със своите деца.

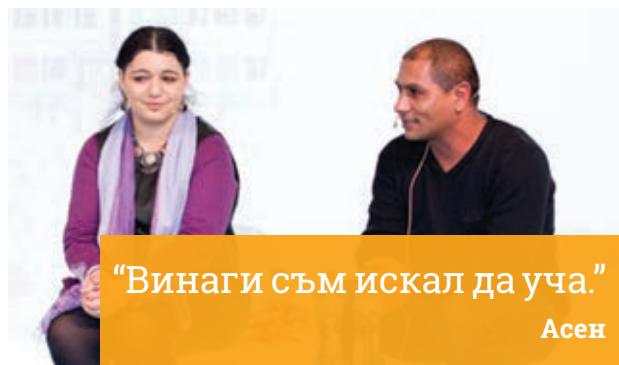
Сега Асен иска да е пример за другите. И има високи амбиции за децата си, които би искал да завършат гимназия.

258 училища от цялата страна се включиха в проекта „Всяко дете може да бъде победител“ на център „Амалипе“, подкрепян от ТСА. Организацията предлага на училищата модел на междукултурно образование, обмен на учители и обучение от връстници, студентски парламенти и родителски клубове. Този модел доказано

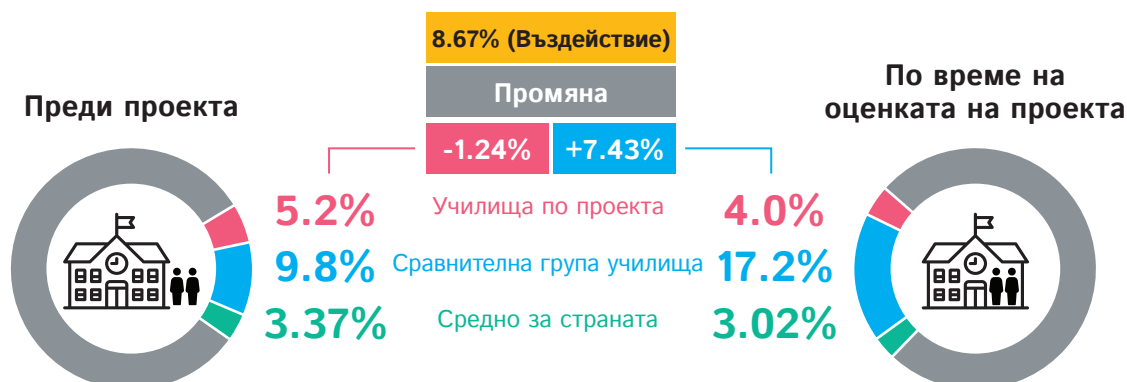
намалява процента на отпадане на учениците от училище.

Въз основа на своя положителен опит, Асен се стреми да изгради връзка между ромските семейства и училищата. А с помощта на „Амалипе“ той помага за създаването на родителски клуб в гимназията в Карлово. Той е един от 197-те клуба на родители в цялата страна. От „Амалипе“ напътстват и обучават Асен как най-добре да се намали напрежението между училището и родителите, както и да се подобри взаимодействието между двете страни. Фактът, че самият той е родител помага доста на Асен в посредническата дейност, а като представител на ромската общност гарантира, че учениците от малцинствата са част от живота на училището.

Не малко хора от общността са се присмивали на усилията на Асен, особено в началото. Чудели се и колко му плащат. А когато разбрали, че е доброволец, хората съвсем се объркали. Асен обаче не се отказва. Споделя, че в началото е било трудно, защото никой не се е присъединил. „Година и половина бях сам. След това намерих един-двама по-активни хора, а сега сме група от шест родители. Не беше лесно, но сега работи. Хората казват, че една „птичка пролет не прави“, но аз бих добавил, че дава надежда, че пролетта е на път“, казва още Асен.

Прекът на център "Амалипе" намалява отпадането на ученици от 5 до 8 клас

Фестивал "Отворено сърце"
във Велико Търново на Сдружение "Амалипе"

Мост/ Пътуване към ВЪЗМОЖНОСТИТЕ

Дупница

Много млади хора в България не достигат до средното образование, защото разходите за транспорт и учебници са големи. Това е проблем за почти 18% от децата в България, които посещават училища в селата. Имайки предвид факта, че повече от половината от ромите в България живеят в селските райони, това е и предизвикателство с непропорционален ефект върху тази общност и оказва неблагоприятно въздействие върху дела на завършилите средно образование роми в България.

„Знам колко трудно може да бъде, когато искаш нещо, но няма начин то да ти се случи“, споделя Георги. Той е един от 58-те ученици, подкрепяни от неправителствената организация „Амала и приятели“ в град Дупница, чрез програмата на ТСА „Равен шанс“. Програмата покрива разходите за транспорт и учебници на ученици от цялата страна.

Георги живее в село Крайници. Разстоянието от 17 км. до близката гимназия в града обаче са причината

много от приятелите на Георги да не продължат образованието си. През последните три години Георги получава безплатни учебници и транспортът му е осигурен по линия на програмата „Равен шанс“. Така той успява да стигне до Професионалната гимназия по облекло и стопанско управление в Дупница. „Амала“ подкрепя и неговите приятелки Виолина и Виолета, които са в 10-ти клас.

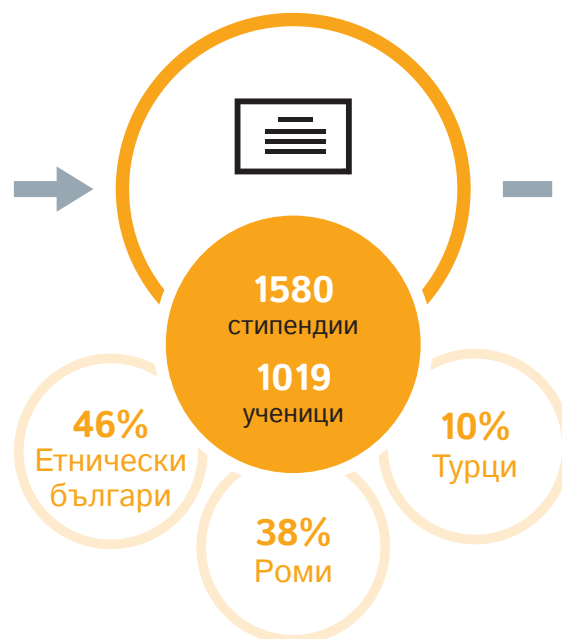
Подкрепата на „Амала“ е ключова за задържането на децата в училище. Много млади хора споделят, че и с тази помощ не им е лесно. Работят почасово и така успяват да помагат на родителите и семействата си. И въпреки трудностите Георги, Виолина и Виолета продължават упорито. Георги мечтае един ден да стане педиатър, Виолина иска да стане фризьорка, а Виолета е решила да бъде адвокат.

Премахването на финансовите бариери увеличава броя на завършилите ученици и им дава повече възможности

Предизвикателството

Програма "Равен шанс"

“Знам какво е усещането да искаш нещо много силно и да знаеш, че то няма как да се случи.”

Георги

95% завършват учебната година

95% завършват средно образование (93% момчета; 97% момичета)

Резултати

53% продължават в университет

73% работят след като завършат училище

Източник: "Алфа ризърч"

Свободата да вярваш в собствения си потенциал

София

Ралица и София не са типичните тийнейджърки. Отличава ги това, че след дипломирането те стават част от онзи 1% български роми, които успешно са завършили университет. Ралица учи „Психология“, а София е със специалност „Бизнес и икономика“. Всяка една от тях е изминала своя път дотук. Но едно нещо ги свързва и това е страстта да мотивират другите млади роми като тях.

Двете момичета са присъствали на събития на младежката фондация „Арете“, която през последните пет години получава подкрепа от ТСА. „Арете“ провеждат лидерски лагери, създават мрежа от доброволци, предоставят информационни услуги на потенциални кандидат-студенти и създават професионална мрежа за кариерно консултиране, обучение в „меки умения“, както и други възможности, които помагат на младежите да се реализират на пазара на труда.

Ралица и София са част от доброволческата мрежа на „Арете“. Наскоро са избрани да получат скромна подкрепа, за да осъществят мечтата си – да създадат училищен проект в 94 СОУ „Димитър Страшимиров“ в София.

Ралица и София се срещат и работят с група от десетина деца от 9-ти и 10-ти клас, които са избрани да участват с конкурс. Идеята на проекта е децата да научат как да си поставят цели, как да са по-мотивирани и да имат големи мечти. Всичко това се постига под формата

на игри и дискусии, предназначени да изградят лидерски умения, умения за работа в екип, както и да помогнат на всеки участник да набележи и планира в детайли какво и как иска да постигне.

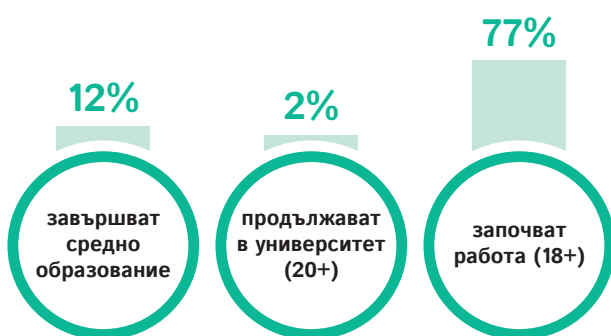
Двете момичета споделят колко вдъхновени се почувствали, когато не само се сприятелили с другите деца, но и бързо станали техни доверени съветници. „Понякога дори пропускат други събития, за да се срещнат с нас, макар това да е просто една извънкласна дейност“.

Ралица и София имат намерението да продължат проекта като го превърнат в едногодишно „приключение“, а след това го разпространят и в други училища. Отзивите до момента са доста положителни. Ани, която е в 9-ти клас споделя, че не е имала очаквания. „Но сега се чувствам вдъхновена. Научих много, включително и за собствените си емоции“, допълва момичето. „Научих, че всички са различни и разбрах повече за това коя съм аз“, добавя нейната съученичка Деница.

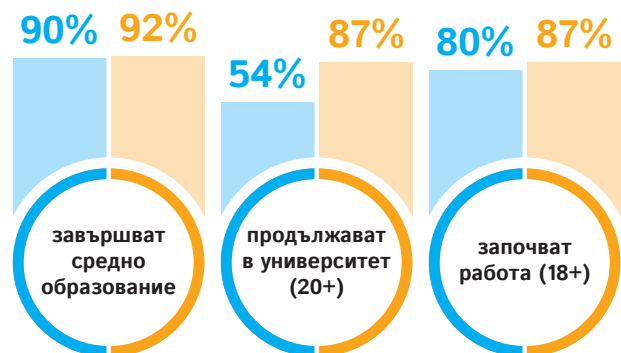
„Учениците не вярват в себе си“, казва Ралица. „От малки им е повтаряно, както от общността, така и от родителите, да гледат на себе си по определен начин“. Хубавото е, че работата на момичета като Ралица и София променя нагласите. Както доброволките, така и учениците са вдъхновени от преживяното и възнамеряват да се срещнат и през лятото.

Фондация "Арете" допринася повече ученици да завършат училище, да продължат в университет и да се реализират

Средно за ромите в същата възрастова група, включени в проучването

Средно за бенефициентите на "Арете" и сравнима група от българския етнос, включени в проучването

85% от бенефициентите на "Арете" заявяват, че програмата ги е мотивирала да продължат образованието си.

- Включени в изследването роми
- Сравнителна група от български етнос
- Бенефициенти на "Арете"

Източник: "Глобал метрикс" и "Проксима консулт"

Жената професионалист

Радомир

„Винаги ми е било повтаряно, че съм различна и по-зряла от другите момичета. Хората се шегуваха с мен, че няма да ми остане време да се омъжа, защото единственото, което ме вълнува са уроците и ученето. А ромските момичета често се женят още като тийнейджърки“.

Това е историята на Натали. Детството ѝ е доста обикновено, както тя самата го определя. Заедно с другите две деца в семейството, тя винаги е била подкрепяна и окуражавана да следва мечтите си. За Натали са се грижили майка ѝ, която е чистачка, баща ѝ, който работи като заварчик, заедно с бабата и дядото.

С много упорит труд Натали успява да влезе в английска гимназия. Никога обаче не си е представяла, че един ден може да продължи образованието си и да стигне до университета.

„От една страна, нямах представа какво исках да стана. Нямах примери на успешни ромски жени. Но освен това и чувствах, че ще бъде много трудно да разчупя стереотипа и да стане нещо от мен“.

Тогава тя научава за неочаквана възможност в Американския университет в България (АУБ) и се престашава да кандидатства. Започва подготовката, в която важни насоки дава ТСА. В крайна сметка Натали

е приета и получава стипендия от фондация „Америка за България“.

Натали се присъедини към шестте ромски студенти, записали се в АУБ, благодарение на помощта на ТСА. Други четирима студенти също получиха финансова подкрепа от ТСА. Те се включиха в обучението на Института по английски език в Благоевград, за да се подготвят по-добре за кандидатстване в АУБ.

В Американския университет Натали попада в далеч по-толерантна среда от тази, в която е израснала. Кръгзорът ѝ се разширява и тя усеща, че е прескочила песимизма на заобикалящите я хора, които са се опитвали да я разубедят, че обучението в АУБ ще е твърде скъпо и изисква непосилна работа.

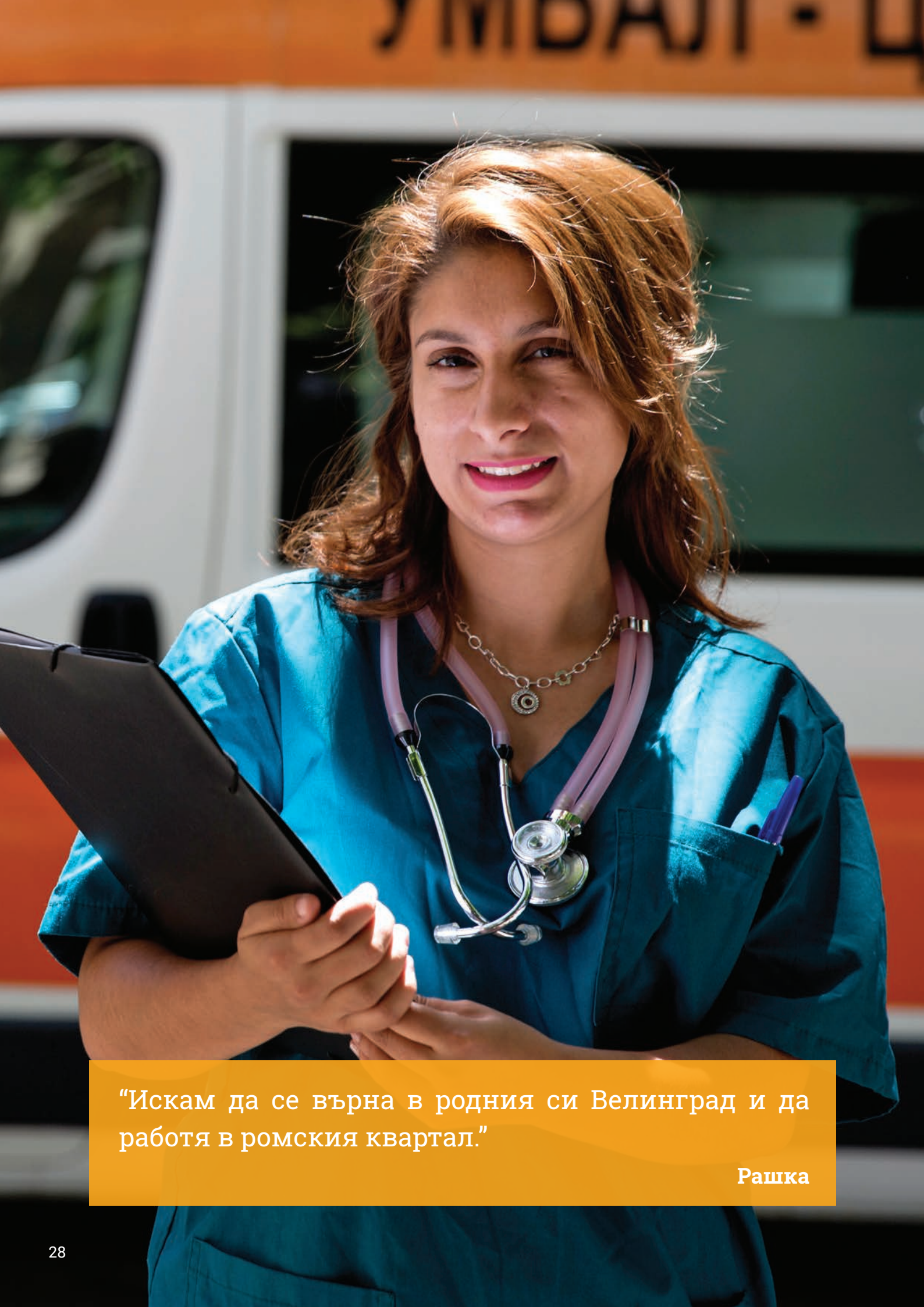
Силно мотивирана, Натали възнамерява да завърши „Бизнес администрация“ с възможност за втора специалност по „Компютърни науки“. Освен това намира време да опита и някои от извънкласните дейности като клуба по дебати и курса по пеене, с който иска да развие своя талант. Приятелите ѝ вече гледат по друг начин на ситуацията, признавайки колко добре се справя Натали и колко много е постигнала. И наистина, тя полага огромни усилия, за да осъществи мечтата си - да стане жената-професионалист от ромски произход, която вдъхновява хората в нейната общност.

„Чувствах, че ще бъде много трудно да разчупя стереотипа за ромите и да стане нещо от мен.“

Натали

“Искам да се върна в родния си Велинград и да работя в ромския квартал.”

Рашка

Приносът на професионалните постижения

Велинград

Никой в семейството на Рашка не е учил в университет, но още от малка, тя знае, че иска да стане лекарка. Въпросът беше: Как?

Един ден докато размишлява върху този въпрос, научава за дейността на неправителствената организация, „Студентско общество за развитие на междуетнически диалог“ (СОРМД). Тя помага на ромски ученици и младежи да кандидатстват в университет. Рашка участва и е избрана да получи допълнителни уроци по биология след гимназията. Не само това, но от СОРМД я консултират къде и как да кандидатства, както и какви са възможностите за стипендия.

Едва на 21 години Рашка започва да изживява мечтата си. Тя е една от малцината ромски студенти в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. И след тази цел, Рашка си поставя и друга. „Искам да се върна в родния си Велинград и да работя в ромския квартал. Предизвикателството е, че общността е бедна и без здравни осигуровки - повечето от тях рядко, а понякога дори изобщо, не са посещавали лекар. Така че грижата, която бих предоставила, е много необходима“.

Рашка има потенциала да стане първия лекарски

асистент от ромски произход в Велинград. Това е нова специалност в България, предназначена да подготвя здравни специалисти в областите като спешната медицинска помощ, помощник-лекари, както и специалисти по медицински грижи в училищата и социалните центрове. Развълнувана, Рашка споделя и защо е поискала да стане лекарски асистент. „Искам да съм част от промяната в системата на здравеопазването, промяна, която мисля, че е доста закъсняла, а е силно необходима“.

Семейството на Рашка много се гордее с нейния успех, а примерът ѝ вдъхновява и нейния брат, който иска да специализира стоматология.

През последната година от следването си в университета Рашка се готви да изкара и професионален стаж в Спешната помощ. По време на обучението си момичето стажува и в отделение за недоносени бебета. Рашка не крие „гледа“ си за знания и иска да научи колкото се може повече от всеки преподавател. „Виждам, че един лекар трябва да бъде отговорен и винаги готов да се развива и да расте. Много хора мислят, че медицината е неблагодарна и трудна професия, но за мен си струва, дори и само за да видя топлиите, благодарни очи и усмивките на всеки един човек, с когото се срещам“.

Образователни ВЪЗМОЖНОСТИ И ПОСТИЖЕНИЯ

Икономическо развитие и достъп до заетост

Жилищно настаняване

Стабилните и сигурни домове в законно застроени квартали дават основа на семействата. Колкото по-малко се решават проблемите с неурегулираните квартали, толкова повече, от поколение на поколение, се задълбочава бедността.

За съжаление, повече от половината роми в България живеят в неурегулирани квартали. 80% от жителите нямат достъп до канализация и топла вода, а много други нямат изобщо електричество и течаща вода. Ето защо сред водещите усилия на ТСА е урегулирането на отдавна застроените ромски квартали.

11

финансирани
проекта

8

населени
места

3,389

подпомогнати
семейства

2,054

семейства,
получили правни
консултации

442

узаконени или придобили
удостоверение за
търпимост домове

542,477

лева общо
финансиране в
подкрепа на проекти

Семействата от тези квартали живеят в несигурност, а мнозина споделят, че се страхуват да не бъдат изгонени от домовете си. Това оказва неблагоприятно влияние и върху бъдещите поколения, тъй като в ранен етап от развитието си детето живее заобиколено от постоянен стрес и тревога.

Попадането на ромите в „сивия сектор“ на пазара, както и липсата на документи за собственост за жилището им, са фактори, които влияят на ромите да излязат от цикъла на бедността. А този цикъл става поколенчески, обричайки близо 72 на сто от тях да живеят под прага на бедност²³.

За да се справи с този проблем, ТСА работи в тясно сътрудничество с общинските и регионални власти, както и с местните общности. Нашият подход включва активно участие в онези местни общности, които държат на сътрудничество с останалата част от обществото, като в същото време търсим прагматични алтернативи, заедно с общинската администрация.

Първата стъпка беше да сформираме екип от експерти, юристи, архитекти и местни застъпници - жители на неурегулираните общности. Целта е да се изготви карта на всеки квартал, да се създаде устройствен план и той да бъде включен в общия кадастър на града. В крайна сметка най-важната ни задача е да помогнем на хората да си купят парцели и при възможност, да узаконят жилищните си постройки.

Създаването на устройствени планове е пряко свързано със стабилността и сигурността в общността. Така ще се стигне до изграждането на по-стабилна и здравословна домашна среда - важна предпоставка за развитието на детето и по-нататъшните му успехи. Освен това, с регулацията на кварталите се намаляват социалните различия и се насърчава интегрираното развитие на тези райони в по-голямата общност. И накрая, подходът ни помага тези домове да се превърнат в първоначален капитал, което е важна първа стъпка по пътя към икономическа самостоятелност.

Работата на ТСА по проекта е основополагаща за осигуряването на законни жилища на победните хора. През октомври 2017 г. ТСА посети Организацията на обединените нации в Ню Йорк, където бяхме отличени с наградата "Принос за устойчиви градове и жилищни домове", заради работата ни да планираме и урежулираме незаконни ромски квартали. Годишната награда се връчва от Глобалния форум за населени места, подкрепена от Програмата за околна среда на ООН.

“Това, че нямашме законна къща означаваше, че домът ни можеше да бъде разрушен във всеки един момент и да останем на улицата.”

Цветанка

Правна помощ за създаване на жизнени общности

София и Пещера

Това е историята на Димитър, който израства в малък дом, препълнен с роднини от различни поколения. Димитър знае, че иска нещо по-добро за своята съпруга и децата си, и затова през 1996 г. е един от първите в своя квартал, който купува парцел земя. Започва да строи, но скоро разбира, че няма да е толкова лесно. Без строителни планове, документи и проект той няма достъп до течаща вода, електричество или други комунални услуги.

Притиснат от липсата на пространство въкъщи, Димитър настанява семейството си в още недовършена жилищна сграда. Там живеят до 2013 г., когато един ден се запознава с група адвокати, провеждащи срещи в квартала му.

Такъв е случаят и на Цветанка и Трайко. Те живеят в дом, който е построен преди близо 40 години и в него са живели три поколения.

„Въпреки че имахме документ, доказващ, че притежаваме земята, нямахме доказателства, че притежаваме дома“, разказват Цветанка и Райко. „Бяхме наясно, че къщата ни може да бъде разрушена във всеки един момент и може да заживеем на улицата. След като получихме удостоверението за търпимост, усетихме, че вече може да се успокоим и да започнем по-сериозни ремонти“.

На базата на тези първоначални успехи, ТСА пилотира проект в три общини с цел да урегулира и подпомогне процеса на законно застрояване на цели общности.

“Оттогава животът ни се подобри, и за мен и за моето семейство. Чувстваме се много по-спокойни и удовлетворени.”

Димитър

Адвокатите са част от проект, осъществен от Сдружение с нестопанска цел „Инициатива за равни възможности“ с подкрепата на ТСА. За един месец екипа на сдружението успява да помогне на Димитър да подаде заявление за удостоверение за търпимост. И тогава животът му започва да се променя към по-добро. „Сега чувстваме спокойствие и удовлетворение“, усмихва се Димитър. Семейството му притежава също и склад за безалкохолни напитки и магазин. И споделят, че водят нормален живот.

Димитър е един от собствениците на 442 къщи в цялата страна, които получават статут на търпимост с помощта на този проект.

„Решенията съществуват и сега, просто трябва да ги комбинираме и да създадем системен подход“, казва Кирил, който е ръководител на юридическия екип. И допълва, че така се създава модел как да се решават строителните проблеми и да се урегулират ромските квартали. „По този начин уязвима част от населението ще превъзмогне усещането, че е загубила това, което е градено през годините, като същевременно повиши стандарта си на живот чрез създаването на повече урегулирани общности и достъп до инфраструктура. Това ще бъде от полза и за цялото общество. С развитието на собствения си потенциал, ромите ще допринесат за обществото като цяло“, смята още Кирил.

Икономическо развитие и достъп до заетост

Трудова заетост и икономическа независимост

Работата и заетостта са сред най-достойните и устойчиви цели, които може да постигне човек. Затова всички програми на ТСА са с фокус върху тази крайна цел.

За да подготвим хората за пазара на труда, започнахме от развитието на човешкия капитал - цикъл, който започва да се гради от най-ранните детски години, продължава през ранното обучение и завършва с образованието и дипломирането. И всички тези усилия са насочени към развиването на способността на всеки човек един ден да има собствени доходи и да е икономически самостоятелен.

Това е дългосрочна цел, но крайните резултати идват бързо. Пример за това е, че завършилите средно образование роми обикновено печелят с 83% повече от своите връстници само с основно образование²⁴.

И все пак, тъй като 53% от ромите в България работят неквалифицирана, нископлатена работа²⁵, необходимостта от постоянни усилия за професионално обучение, повишаване на квалификацията и развитие на малък бизнес продължават да са от решаващо значение.

От особено значение са жените и младежите, които заедно с ромите имат най-нисък процент участие на пазара на труда²⁶. Младите ромски жени са особено изолирани от пазара на труда, поради което ТСА подкрепя проекти като програмата „Заедно – здраво бебе, здраво бъдеще“. Проектът „Готови за Училище“ също демонстрира как родителите, чиито деца са

получили безплатен достъп до детска градина, са увеличили месечния си доход.

Програмата „Икономическо развитие и достъп до заетост“ е предназначена да помогне на хора, които искат да увеличат доходите си, но нямат уменията, знанията или срещат трудности при намирането на работа. В началото се съсредоточихме върху проекти, които укрепват цялото семейство. Пример за това е подкрепата за стартиране и разширяване на семейния бизнес и малките ферми, чрез практическо наставничество и достъп до капитал.

Специално внимание е обърнато и на младежите. Много от тях нямат необходимите умения, за да се впишат на пазара на труда. Липсват както т.нар. „твърди умения“, така и „меките умения“ като комуникация, работа в екип, критично мислене и разрешаване на проблеми. 25% от работодателите смятат, че липсата на меки умения е причината да не могат да запълнят свободните работни места във фирмите си²⁷. Поради тази причина ТСА подкрепя проекти, които помагат на младите хора да развият многообразни умения, както и да задълбочат необходимите знания за конкретна професия.

И не на последно място, като се има предвид, че дискриминацията продължава да е съществен фактор в обществото, ТСА работи в тясно сътрудничество и с работодателите, за да се преодолеят стереотипите и за да имат хората от малцинствата повече възможности за работа.

33

финансирани
проекта

23

гранто-
получатели

2,665

бенефициенти

2,500,628

лева общо финансиране
в подкрепа на проекти

1,943

хора подобриха уменията си
и/или им беше предоставена
възможност за работа

722

хора повишиха семейния си
доход като развиха малък
бизнес

“Ключът се крие в позитивното мислене, тази нагласа ти помага да преодоляваш трудностите в живота.”

Илиян

Да насърчим успеха като подпомогнем бизнес предприемачите

София

Това не беше първият път, в който Илиян се опитва да създаде своя пекарна. Нито вторият, нито третият. Но на четвъртия беше решен да успее. Всичко започва, когато Илиян е едва на 17 години и един ден моли майка си да го научи да прави баница. Той много добре знае, че баницата на майка му е по-добра от всичко, което се продава по улиците, затова решава - защо да не я продават и те? Младежът бързо вижда, че майка му е изключителен готвач, но ѝ липсва търговския нюх. При повторния им опит са изгонени, защото наемодателят им не успява да плати наема към общината. След този случай Илиян заминава в чужбина. След като работи 6 месеца в пекарна в Швейцария, той се връща, мотивиран и решен, че вече е усъвършенствал уменията си да приготвя сладкиши. Но и този път не успява да привлече редовни клиенти, защото пекарната не е на толкова оживено място.

Въпреки трудностите, Илиян не е от хората, които лесно се отказват. Скоро научава от свои приятели, бизнес-доброволци, за програмата „Бизнес Алтернативи“ на ТСА. Тя е лицензополучател на програмата „Работилница за бизнес възможности“, основана през 1966 г. в Харлем, с цел да стимулира икономическата независимост. Чрез нея са обучени близо 18 000 предприемачи. Пет години по-късно 54% от тях продължават да развиват своя бизнес (което е два пъти и половина пъти над средния процент за страната). ТСА „пилотира“ програмата в България в периода 2015-2017 г. Две групи от 41 участници се включиха в 18 интензивни обучителни сесии. Те бяха проведени от бизнес експерти с цел изграждане и реализиране на успешен бизнес.

В продължение на четири месеца и половина Илиян редовно участва в тричасовите сесии на програмата. Работи и усилено със своя ментор, за да разработи бизнес план за състезанието по дипломиране. И този път вече е готов. В деня на събитието Илиян внимателно описва всяка стъпка от своя бизнес план пред журито и така успява да грабне второто място, както и наградата от 7 000 лева.

Днес, можете да намерите Илиян на пазара „Ситняково“ в София. В продължение на една година търси подходящото място. Преценява има ли достатъчно хора в района, местоположението и потенциала за редовни клиенти. След като намира идеалното място, цяла седмица го наблюдава внимателно и накрая подписва договор за наем. С „Бизнес Алтернативи“ Илиан открива знанията и уменията, от които се нуждае, за да изгради солидна основа. „Сега знам как да разчитам финансови отчети. Знам как да привличам и задържам клиенти. Доброто настроение и усмивката са най-важното нещо. Всеки клиент заслужава индивидуален подход и знам как да се отнасям към хората, за да се чувстват добре дошли. Искам да изградя марка за моята баницарница и да я разработя като верига с майстори хлебари и търговци. Всеки обича рецептата на майка ми за уникално вкусна и хрупкава баница“, споделя Илиян.

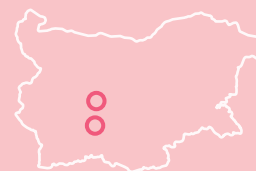
Всяка сутрин Илиян става в 2 часа сутринта, за да помогне на майка си да сложи баниците да се пекат.

След това продължава с финансовите отчети, търси доставчици и планира как най-добре да развие дистрибуцията. До 14 часа всичко вече е продадено. „Само 5% от закуските ми остават в края на деня“, казва Илиян. „Дарявам ги на хора в нужда - три закуски за този, три за друг и така привършват. Благодарен съм за всичко, което съм преживял, защото така съм се научил. Сега знам какво да правя“.

Нови езици, нови перспективи

Пазарджик и Пещера

Владеенето на английски език отваря много врати в различните индустрии и професии. Въпреки това, младите хора, живеещи в квартал „Изток“ в Пазарджик, никога не са си и представяли, че ще имат възможността да учат английски с човек, за когото това е майчин език. Но точно това се случва, когато Анна, помощник учител по програмата „Фулбрайт“, започва да работи като доброволец по проекта „Код успех - достъп до английски език за младежи от ромски общности“.

Анна се присъедини към екипа от девет учители и десет асистент-учители, които водят извънкласни часове по английски език, както в Пазарджик, така и с помощта на онлайн платформа в цялата страна. „Впечатлена съм от мотивацията на повечето участници и тяхната готовност да отделят по 200 минути от свободното си време всяка седмица, за да учат английски език“, казва Анна.

ТСА стартира проекта през 2017 г. със 157 младежи, които активно участват в един от трите компонента - традиционно обучение в класна стая в Пазарджик, онлайн платформа за младежи, живеещи в различни краища на страната, или смесен подход, който съчетава онлайн обучението със срещи в учебна среда с учител.

Участниците в курса смятат, че часовете по английски език са полезни, защото уроците съответстват на това, което познават като модел, а освен това им позволяват да се развиват. Участниците изграждат умения да учат, да разширяват и изследват вижданията си за света. Часовете по проекта включват и кариерно консултиране, култура и традиции, както и изучаване на американската история и ценности. Участниците също

така успяха да се включат и в няколко инициативи по проекта – като посещение на посолството на САЩ в София или обществени проекти и лагери, организирани съвместно с младежка фондация „Арете“ и фондация „Корпус за образование и развитие – КОРПлюС“.

Трудности все пак не липсват. „Откривам, че основното предизвикателство за много от моите ромски и турски деца е, че им липсват примери за подражание. Ако родителите ви не са завършили училище, как сами ще осмислите значението на думата учене - дори и майка ви и баща ви да ви казват, че те не просто искат да се справяте добре, но дори и по-добре от тях самите. Така че подобна програма предлага нови възможности, тъй като демонстрира какво означава „да се справиш по-добре“, обяснява Анна и допълва, че най-важното е децата да отворят умове си и да разширят хоризонтите си.

Всъщност учителите по проект „Код Успех“ правят много повече. Елена, която е на 14 години и участва в онлайн уроците, споделя, че е била срамежлива, затворена и се е притеснявала да говори в началото. Откакто започва да участва в онлайн курсовете два пъти седмично, тя става все по-уверена. „Имам много високи цели и изисквания към себе си. Искам да се справя добре. Сега започнах да уча едновременно английски и в училище и онлайн с помощта на ТСА и съм много доволна от резултатите. Чувствам се много по-уверена!“, споделя Елена.

Оказва се, че децата от проекта не просто придобиват увереност, но и имат по-добри резултати в училище. В края на годината те повишават успеха си с цяла единица, разказва ръководителят на проекта Калинка.

„Моята работа е сбъдната мечта“

Костандово

Сгушен в западната половина на Родопите, в село Костандово, се намира „Хемус“ ООД - малък семеен бизнес, който произвежда ръчно изработени килими. Този селски, икономически неразвит регион е дом на много малцинствени групи, включително български мюсюлмани и роми. Безработицата е висока, но малката фирма успява да даде на безработните жени шанс да се реализират. Въпреки че повечето от тях нямат дори основно образование, всъщност добре се справят със занаята, защото идват от семейства с традиции в производството на текстил. За жените работата във фирма „Хемус“ превръща семейната традицията в доход, предоставя възможности за професионално развитие и им позволява да участват в създаването на изящни килими. Част от продукцията сега краси много замъци и домове в Обединеното кралство и България.

Тревожна тенденция застрашава текстилната индустрия, защото все по-малко жени искат да се занимават със занаята. В отговор на това предизвикателство ТСА предприе първите стъпки - като признание, че обучението на ново поколение тъкачки отнема време и е необходимо да се окаже допълнителна подкрепа чрез наставничество. Фондацията подкрепи програма, която позволи на фирма „Хемус“ да обучи 15 нови стажанти в интензивен курс. Светла е една от младите жени, които участват в обучението. Споделя, че е била безработна преди това и не е имала представа къде да си търси работа. „Сега създавам произведения на изкуството, имам сигурна работа и шанса да се

развивам. Имам две дъщери и благодарение на работата си мога да плащам разходите по образованието на по-голямата ми дъщеря.“

Мариана е друга участничка, която споделя: „Само преди две години всички събирахме картофи на полето.“ Сега тя и сестра ѝ работят в „Хемус“. „Преди това бях бедна и безработна. Сега работата ми е сбъднатата мечта и мога да започна да мечтая за дом и семейство“, споделя Виолета, която също е стажант във фирмата.

Като част от проекта, фирма „Хемус“ се стреми и да тества нов, по-модерен дизайн за своите продукти и да се отваря към нови пазари. Включително организира и изложби. Първата от тях се проведе под патронажа на президента на Република България и отбеляза успешния край на проекта.

Изложба на ръчно изработени килими в София. Тя се проведе под патронажа на президента на Република България.

Мост между бизнеса и хората

Куклен

Мона* има чувството, че е попаднала в „задънена улица“. Подложена е на системен сексуален тормоз и се чувства в безизходица. Когато била малка тя мечтаела да стане лекар или лаборант, или някакъв добре обучен професионалист. Само че в действителност животът ѝ се стича по съвсем друг начин. Тогава тя решава да напусне работното си място. Но тревожното чувство какво ще прави оттук нататък не я напуска. Срамува се да се върне вкъщи, провалена, без работа, без истински перспективи. Чувства се обречена на бедност. И тогава изведнъж се присеща за стар урок: „Винаги има решение, не се отказвай! Друг вариант има и той често се оказва по-добър от първия.“

Макар да се чувства опустошена, тя си тръгва, решена да промени нещата.

Същата вечер тя се натъква на представител на местната неправителствена организация „Инди-рома.“ От там ѝ обясняват, че са искали да се свържат с нея, защото разполагат с прекрасна възможност за безплатно професионално обучение за шивачки. А Мона била

доста сръчна в ръцете. Има свободно място и тя може да започне веднага. Обучението е спонсорирано от фондация „Тръст за социална алтернатива“. След като завърши, Мона ще има възможност да започне работа.

Без много да се замисля Мона се регистрира и ентусиазирано се включва в шивашкия курс. Междувременно „Инди-Рома“ се свързва с местни работодатели, за да осигури перспективи за работа за завършилите обучението. Мона завършва с отличие и веднага получава предложение за работа. Днес тя е една от най-добрите шивачки, работещи в малка фабрика в района на Перущица.

С подкрепата на ТСА, „Инди-рома“ успява да обучи петнадесет жени като Мона, от които девет получават възможност за пълна заетост. А работата им помага да се чувстват по-стабилни, за да създадат добро бъдеще за себе си и своите семейства.

* Името на Мона е сменено по нейна молба, за да се запази конфиденциалността ѝ.

Подкрепа за малки бизнеси и ферми в името на по-добро бъдеще за семействата

Чалъкови

Илия израства в малко селце край Пловдив. Успява да завърши училище, но не може да си намери смислена работа. Затова решава заедно с младата си съпруга да заминат за Гърция, където ще берат маслини. „Това беше най-трудната част в живота ми“, споделя той. „Бях отделен от родителите и децата си. Исках да бъдем заедно, и знаех, че това не е добро решение за в бъдеще.“

Семействата в малките градове и села в България все по-трудно оцеляват и затова често избират да

„Земята - източник на доходи“. Допълнителните услуги включват селскостопански и бизнес консултации за бенефициентите, за да им помогнат да преодолеят много от предизвикателствата в земеделието.

С тяхна помощ Илия увеличава добива и стабилизира продукцията като разработва стратегия за редуване на културите, които засажда. Екипът на фондацията помага на Илия да кандидатства по програма за млади фермери, финансирана от ЕС, която му позволява да закупи още 13 декара земя, както и трактор.

“Ако разполагаш със земя, имаш корени, имаш и източник на доходи.”

Илия

С подкрепата на ТСА, фондация „Земята - източник на доходи“ разширява работата си в селата около Пловдив. Така организацията реализира модела за създаване на малки ферми чрез обучението на пет НПО партньори от цялата страна. Семейството на Илия е едно от над 40-те семейства в село Чалъкови, които създават успешни ферми и малки предприятия. През последните пет години 722 семейства от цялата страна живеят по-добре благодарение на малките

емигрират в чужбина или в по-големите градове. Илия обаче иска да построи дом за своето семейство в село Чалъкови. Отчаяно търси някаква перспектива и попада на дейността на неправителствената организация в Пловдив - фондация „Земята - източник на доходи“. Организацията помага на ромски семейства да закупят земя и активи чрез програма за отложено плащане. С тяхна подкрепа Илия купува четири декара земя.

Нетърпелив да започне, в началото Илия допуска много от типичните за млад земеделски производител грешки. Така например засажда монокултури, които много бързо изчерпват почвата. Затова и с течение на времето по-ниските добиви, интензивната конкуренция и високите цени на хербицидите, намаляват доходите на семейството му.

След този опит Илия е готов за втория и може би, най-важен елемент от програмата на фондация

ферми и бизнеси, които са създали.

Илия усеща ползите от проекта. С подкрепата на фондация „Земята - източник на доходи“ той може да произвежда по-качествени продукти и притежава близо 30 декара земя. Но това не е единственият му успех. Продукцията му се изкупува от една от водещите вериги супермаркети в България, „Метро“, и се продава в цяла България.

Илия е доволен, защото децата му ще могат да се развият и да постигнат повече. И двете са завършили селскостопанската гимназия в Белозем и смятат да останат да работят в България. Илия се гордее, че те са надминали неговите постижения. Надява се един ден да поемат семейния бизнес.

Икономическо развитие и достъп до заетост

Изграждане на капацитет

19

финансирани
проекта

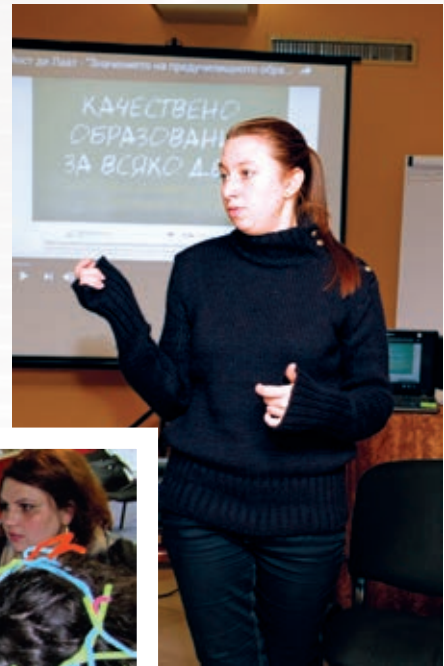
143,002

лева общо финансирани
в подкрепа на проекти

255

бенефициенти

Целта на ТСА е да запълни пропуските в процеса на постигане на целите и да помогне на семействата, младите хора и децата в неравностойно положение да получат необходимото, за да успеят. Това е дългосрочна цел, която не може да бъде постигната самостоятелно. Устойчивата промяна изисква силно мотивирани, способни хора и организации, работещи в различни сектори в цялата страна, и то в продължение на десетилетия. На кратко, важно е да създадем движение от хора и организации, които да се чувстват ангажирани, с достатъчен капацитет за поддържане на операциите и дейностите. Крайната цел е да изградим обществено доверие и да постигнем реална и трайна промяна в живота на хората, на които служим.

Затова ТСА инвестира време, енергия и ресурси в дейности за изграждане на капацитета. Това включва пряка работа с бенефициентите, организирани на тематични конференции, събития за обучение и външни лектори. Също така включва и създаване и развитие на мрежи, както и подпомагане на отделните хора да участват във външни и вътрешни обучения, коучинг и възможности за менторство. Освен това предоставяме стипендии за участие в програми за лидерство и увеличаваме финансовия капацитет чрез фонд „Одит за НПО“ (Фонд за одит на бенефициентите).

Финансов преглед

Очтети и счетоводна политика

Отпуснати средства (хил.лв.)

4,942

4,128

2,501

542

143

40% Ранно детско развитие

34% Образователни възможности и постижения

20% Икономическо развитие и достъп до заетост

5% Регулация и законно застрояване

1% Изграждане на капацитет / други

Финансов преглед

Отчет за приходите и разходите

за 2017 година

	2017	2016
	ХИЛ. ЛВ.	ХИЛ. ЛВ.
I. Разходи за дейността		
А. Разходи за регламентирана дейност		
1. Финансирания	1 780	2 370
2. Разходи по програми и проекти	640	704
Всичко А	2 420	3 074
Б. Административни разходи	1 052	1 021
Общо разходи за дейността	3 472	4 095
II. Финансови разходи		
3. Отрицателни разлики от промяна на валутни курсове	21	8
Общо финансови разходи	21	8
III. Общо разходи	3 493	4 103
IV. Печалба от нестопанска дейност за годината (общо приходи - общо разходи)		9
Total (III + IV)	3 493	4 112

	2017	2016
	ХИЛ. ЛВ.	ХИЛ. ЛВ.
I. Приходи от дейността		
А. Приходи от регламентирана дейност		
1. Финансирания	3 472	4 095
Общо приходи от дейността	3 472	4 095
II. Финансови приходи		
2. Приходи от лихви	-	1
3. Положителни разлики от промяна на валутни курсове	1	16
Общо финансови приходи	1	17
III. Общо приходи	3 473	4 112
IV. Загуба от нестопанска дейност за годината (общо приходи - общо разходи)	20	-
Общо (III + IV)	3 493	4 112

Счетоводен баланс

към 31 декември 2017 година

2017 2016
ХИЛ. ЛВ. ХИЛ. ЛВ.

2017 2016
ХИЛ. ЛВ. ХИЛ. ЛВ.

АКТИВИ		
А. Нетекущи (дълготрайни) активи		
I. Нематериални активи		
1. Концесии, патенти, лицензи, търговски марки, програмни продукти и други подобни права и активи	54	7
2. Предоставени аванси и нематериални активи в процес на изграждане	-	52
Общо за група I:	54	59
II. Дълготрайни материални активи		
1. Земи и сгради, в т.ч.:		
- земи	7	7
- сгради	453	476
2. Съоръжения и други	120	37
Общо за група II:	580	520
Общо за раздел А:	634	579
Б. Текущи (краткотрайни) активи		
I. Вземания		
1. Вземания от доставчици	67	35
3. Други вземания	5	7
Общо за група I:	72	42
II. Други текущи активи	52	34
III. Парични средства, в т.ч.:		
- в безсрочни сметки (депозити)	540	482
Общо за група III:	540	482
Общо за раздел Б:	664	558
В. Разходи за бъдещи периоди	17	15
СУМА НА АКТИВА (А + Б + В)	1 315	1 152

НЕТНИ АКТИВИ И ПАСИВИ		
А. Нетни активи		
I. Резерви		
1. Други резерви, в т.ч.:	445	465
- от минали години	465	456
- за годината	(20)	9
Общо за група I:	445	465
Общо за раздел А	445	465
ПАСИВИ		
Б. Задължения		
1. Задължения към доставчици, в т.ч.:	82	103
до 1 година	82	103
2. Други задължения, в т.ч.:	14	8
- към персонала, в т.ч.:	12	7
до 1 година	12	7
- осигурителни задължения, в т.ч.:	2	1
до 1 година	2	1
Общо за раздел Б, в т.ч.:	96	111
до 1 година	96	111
В. Финансирания и приходи за бъдещи периоди, в т.ч.:	774	576
- финансирания	774	576
СУМА НА ПАСИВА (А + Б + В)	1 315	1 152

Основни положения от счетоводната политика на фондацията

Финансовият отчет на фондацията "Тръст за социална алтернатива" е изготвен в съответствие със Закона за счетоводството (нов) в сила от 01.01.2016 г. (ДВ 95/08.12.2015 г.) и Националните счетоводни стандарти (НСС), утвърдени от МС с ПМС № 46/2005 (ДВ 30/07.04.2005 г.) и изменени и допълнени с ПМС 251/2007 г. (ДВ 86/ 26.10.2007 г.) и с ПМС 394/2015 г. (ДВ 3/12.01.2016 г. и в сила от 01.01.2016 г.), при спазване на специфичните изисквания на НСС 9 Представяне на финансовите отчети на предприятията с нестопанска цел.

Фондацията води своите счетоводни регистри в български

лева (BGN) и изготвя своите официални финансови отчети в съответствие с българското счетоводно законодателство. Данните в годишния финансов отчет (ГФО) са представени в хиляди лева.

Финансовият отчет за 2017 г. е изготвен от "АФА Консултанти" ООД и заверен от "ПрайсуотърхаусКупърс Одит" ООД. Пълните одитирани финансови отчети от основаването на ТСА през 2012 г. са публикувани на електронната страница: <http://socialachievement.org/about-us.html>

Отчет за паричния поток

за 2017 година

	2017	2016
	ХИЛ. ЛВ.	ХИЛ. ЛВ.
I. Наличност на парични средства на 1 януари	482	1 060
II. Парични потоци от нестопанска дейност		
A. Постъпления от нестопанска дейност		
1. Получени финансираня под условия	3 655	3 497
2. Постъпления от банкови и валутни операции	-	15
3. Други постъпления	16	-
Всичко постъпления от нестопанска дейност	3 671	3 512
B. Плащания за нестопанска дейност		
1. Изплатени финансираня	1 780	2 370
2. Плащания по програми и проекти	591	610
3. Изплатени заплати и социални осигуровки	685	633
4. Плащания на доставчици	467	395
5. Платени данъци	67	66
6. Плащания по банкови и валутни операции	23	11
7. Други плащания	-	5
Всичко плащания за нестопанска дейност	3 613	4 090
Г. Нетен паричен поток от нестопанска дейност	58	(578)
III. Наличност на парични средства на 31 декември	540	482
IV. Изменение на паричните средства през годината	58	(578)

Приходи

Приходите на фондация "Тръст за социална алтернатива" се формират от получени финансираня, обвързани с условия или необвързани с условия.

Приходите от финансираня, обвързани с условия, изискват изпълнението на определени задължения. Те се признават на системна база през периодите, през които фондацията признава като разход съответните разходи, които безвъзмездните средства са предназначени да

компенсират, за да изпълнят предварително поставеното условие. Приходите от финансираня, обвързани с условия за придобиване на дълготрайните активи, се признават до размера на начислените през периода разходи за амортизации на придобитите чрез получени безвъзмездни средства активи.

Приходите от финансираня, необвързани с условия, се признават в момента на възникването им.

Разходи

Разходите на фондацията се признават в момента на тяхното възникване и на база принципите на начисляване и съпоставимост.

Фондацията изразходва финансовите си средства според одобрен от Управителния съвет годишен

бюджет, покриващ всички оперативни разходи и цялостния план за финансиране на всяка от програмните области, свързани с постигането на мисията ѝ, като организация с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност.

Разходи за финансираня

Във връзка с реализирането на своите цели фондация "Тръст за социална алтернатива" има право да съфинансира и подкрепя ресурсно дейности, инициативи и проекти, като предоставя финансираня (грантове). Право да кандидатстват за и да получават проектно финансиране от фондацията имат единствено физически

лица или законни представители на юридически лица, които са сдружения с нестопанска цел, обществени институции, регистрирани като юридически лица, или търговски предприятия, осъществяващи нестопанска дейност.

Нашите грантополучатели

Първите
1000 дни

Учене
и грижа
в ранна
възраст

Образо-
вателни
възможности
и постиже-
ния

Иконо-
мическо
развитие и
достъп до
заетост

Заетост и
доходи

Изграждане
на
капацитет

ГРАНТОПОЛУЧАТЕЛИ	ПРОГРАМИ			
"ЗД Софт Сълюшънс" ООД				●
Сдружение "Дружество за заетост на безработни лица - ДЕМО"				●
Сдружение "Деца и юноши"	●			
Сдружение "Амала-Приятелите"		●		
Младежка фондация "Арете"		●	●	●
Фондация "Бауерзакс"				●
Фондация "Помощ за благотворителността в България"				●
Фондация "Български център за нестопанско право"				●
Българско училище за политика „Димитър Паница“				●
Българио-американска комисия за образователен обмен Фулбрайт				●
Фондация "Бизнес институт"				●
Сдружение "Каритас Русе"	●			
Сдружение "Каритас София"	●			
Сдружение "Център за междуетнически диалог и толерантност - Амалипе"	●	●		●
Сдружение "Клуб на Нестопанските Организации"	●	●		
Фондация "Фонд за инвестиции в общността - Пещера"			●	
Фондация "Конкордия България"				●
Сдружение "Съучастие"	●			
Фондация "Корнърстоун"				●
Фондация "Корпус за образование и развитие – Корплюс"				●
Фонд за превенция на престъпността фонд - ИГА	●			●
Сдружение "Д-3 Навигатори"	●	●		●
Сдружение "Разнообразни и равни"	●	●		●
Сдружение "Инициатива за равни възможности"			●	●
Сдружение "Еквилибриум"	●			
Фондация "Здравни Проблеми на Малцинствата"				●
Фондация "Европейски център по медиация и арбитраж"				●
"Фабрика360" ЕООД				●
"Faithful Guardian" Association	●			
"FAR - Fund for an Alternative Development"				●
Сдружение "Приятелите на Карин дом"				●
Сдружение "Бъдеще за всички"	●			
Фондация "Бъдеще" - Ракитово	●	●		●
Фондация "Здраве и социално развитие"	●			
Фондация "Здравето на ромите"	●			

ГРАНТОПОЛУЧАТЕЛИ	ПРОГРАМИ			
Фондация "Ръка за помощ"	●			●
"Хемус" ООД				●
Фондация "Инди-Рома 97"	●			●
Институт за прогресивно образование				●
Асоциация "Интегро"	●	●		●
Международен съвет на самодейните средища				●
Фондация "Карин Дом"	●			
Сдружение "Знание" - Ловеч	●	●		●
Фондация "Земята - източник на доходи"		●		●
Сдружение "ЛИДЕР"	●	●		
Сдружение "Либерална Алтернатива за Ромско Гражданско Обединение"	●	●		●
Сдружение "Светлина - Самоков"		●		
Фондация "Лозенец"		●		
Фондация за гражданско образование "МОСТ България"		●		
Фондация "Национален алианс за работа с доброволци"				●
Сдружение "Нов път"	●	●		●
Фондация "Институт отворено общество"				●
Сдружение "Шанс и закрила"	●	●		
Сдружение "Организация Дром"	●	●		●
Асоциация "Родители"				●
Фондация "ПИНК"				●
Сдружение "Плевенски обществен фонд читалища"	●	●		
Сдружение "Политроник"		●		
Фондация "Областен ромски съюз Бургас"	●			
Сдружение "Ромска академия за култура и образование"	●	●		
Ромска фондация "Искра"	●			
Народно читалище "Романо Дром - 2002"	●			
Втора САГБАЛ "Шейново" ЕАД	●			
Фондация "Студентско общество за развитие на междуетническия диалог"		●		
Фондация "Табита България"		●		
Фондация "Заедно в час"		●		
Фондация "Толерантност и Взаимопомощ"	●			
Фондация "УК"		●		
Фондация "Работилница за граждански инициативи"				●
Сдружение "Свят без граници"	●	●		●

Нашият екип

Първи ред (отляво надясно): Валентин Тъпчев, Дориана Басамакова, Сара М. Перин, Калинка Василева, Невена Ценева, Иван Иванов. **Втори ред:** Любка Георгиева, Полина Павлова, Альона Денякина, Паола Пацева, Мария Методиева, Петя Зейнелова, Тахуки Елмокян, Евгения Волен. **Последен ред:** Кристина Боева, Боян Димитров, Петър Павлов, Евтим Евтимов, Мария Евгениева, Искра Стойкова, Карина Балтова.

Управителен съвет

Отляво надясно: Росен Иванов, Венета Илиева, Емилия Карадочева, Лъчезар Богданов, Виктория Блажева, Сара М. Перин (основател).

Нашите донори и партньори

**AMERICA FOR
BULGARIA
FOUNDATION**

Дейността ни се осъществява с подкрепата на фондация „Америка за България“

Фондация „Америка за България“ е независима, неправителствена и неполитическа американска благотворителна организация. Основана през 2008 г., фондацията е наследник на Българо-американския инвестиционен фонд, създаден по Закона за подпомагане източноевропейската демокрация от 1989 година чрез Американската агенция за международно развитие.

Фондация „Америка за България“ подпомага укрепването на динамична пазарна икономика и институциите в демократичното общество в България и подкрепя страната в постигането на пълния ѝ потенциал на успешна и модерна европейска нация. Даренията, предоставени от фондацията развиват дългогодишните традиции на доброжелателството и приятелството между народите на САЩ и България. Повече информация може да намерите на: www.us4bg.org.

Фондация „Америка за България“ осигурява подкрепа за ТСА. Изявленията и мненията изразени тук, принадлежат единствено на автора на книгата и не отразяват непременно вижданията на фондация „Америка за България“ или нейните партньори.

ТСА също така благодари и на следните партньори:

Благодарим и на всички, които лично са ни подкрепили.

Институционални партньори

Призив за подкрепа

Вие също можете да помогнете да дадем на децата, младежите и възрастните в неравностойно положение онзи тласък, от който се нуждаят, за да постигнат успех. "Тръст за социална алтернатива" разчита на значимата подкрепа на своите донори, както и на щедростта на отделни хора. За да подкрепите нашата дейност, може да дарите директно на фондацията или на нашата партньорска организация, регистрирана като 501c3 в САЩ.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Center on the Developing Child. Harvard University. - Three Core Concepts in Early Development. <http://developingchild.harvard.edu/resources/three-core-concepts-in-early-development/>
2. OECD/European Observatory on Health Systems and Policies. 2017. България: Здравен профил за страната 2017, State of Health in the EU, OECD Publishing, Paris/European Observatory on Health Systems and Policies, Brussels. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264285071-bg>
3. Roma Health Report: Health status of the Roma population: Data collection in the Member States of the European Union, 2014. https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/social_determinants/docs/2014_roma_health_report_appendices_en.pdf
4. Petrova, S., Ovcharova, D., Duleva, V., Popivanova, A., & Rangelova, L. 2012. FOOD AND NUTRITION ACTION PLAN OF BULGARIA, 2005-2010: ACHIEVEMENTS AND CHALLENGES. BULGARIAN JOURNAL OF PUBLIC HEALTH, 4(2), 32-58. http://ncphp.government.bg/files/2_2012_KoricaTialo.pdf
5. НЦОЗА, РЗИ. 2007. Национално проучване на храненето на кърмачета и малки деца до 5-годишна възраст.
6. Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation. 2015. Roma Inclusion Index 2015.
7. Eurostat. 2015. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170808-1?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2F>
8. Heckman, J. 2006. Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children. Science, vol. 312, June 2006. http://jenni.uchicago.edu/papers/Heckman_Science_v312_2006.pdf
9. World Bank Group. 2014. Как България може да подобри образователната си система? Анализ на резултатите от оценяването PISA 2012 (№ 91321).
10. Schweinhart, L. et al. 2011. The High/Scope Perry Preschool Study Through Age 40: Summary, Conclusions, and Frequently Asked Questions. Ypsilanti, MI: High/Scope Press. © 2005 by High/Scope® Educational Research Foundation.
11. Heckman, J.: - The Heckman Equation. <http://heckmanequation.org/heckman-equation>
12. Национален статистически институт. 2017. Детски градини, деца, места, педагогически персонал и групи в детските градини по статистически зони, статистически райони, области и общини през учебната 2016/2017 година. Изтеглено на 19.04.2018г от www.nsi.bg
13. The World Bank. 2012. Toward an Equal Start: Closing the Early Learning Gap for Roma Children In Eastern Europe. <http://documents.worldbank.org/curated/en/843991468251107542/pdf/697290WP00PUBL00RomaECD0FinalReport.pdf>
14. Huillery, E, de Laat, J. Gertler, P. 2017. Supporting Disadvantaged Children To Enter Kindergarten: Experimental Evidence From Bulgaria. World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/847901497276242862/Supporting-disadvantaged-children-enter-kindergarten-experimental-evidence-from-Bulgaria>
15. The World Bank, 2017. Supporting Disadvantaged Children to Enter Kindergarten (infographic), June 15, 2017. <http://www.worldbank.org/en/news/infographic/2017/06/15/supporting-disadvantaged-children-to-enter-kindergarten>
16. Ibid.
17. European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. Roma Survey – Data in Focus. Education: the Situation of Roma in 11 Member States. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014_roma-survey_education_tk0113748enc.pdf
18. The World Bank. 2010. Economic Costs of Roma Exclusion. <http://go.worldbank.org/G1EL5HZ8S0>.
19. European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. Roma Survey – Data in Focus. Education: the Situation of Roma in 11 Member States.
20. Дружество на психолозите в България. 2011. Национално представително изследване: Стереотипи и предразсъдъци в учебници, учебни помагала и образователни програми и планове в подготвителното и основното образование. Комисия за защита от дискриминация.
21. The World Bank. 2010. Economic Costs of Roma Exclusion. <http://go.worldbank.org/G1EL5HZ8S0>.
22. Dimitrov, D., Grigorova, V., and Decheva, D. 2013. Civil Society Monitoring Report on the Implementation of the National Roma Integration Strategy and Decade Action Plan in 2012 in Bulgaria. [http://ethnos.bg/data/BG_civil%20society%20monitoring%20report_EN\(1\).pdf](http://ethnos.bg/data/BG_civil%20society%20monitoring%20report_EN(1).pdf)
23. Национален статистически институт. 2016. Индикатори за бедност и социално включване през 2016. http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/SILC2016_VTLG9JX.pdf
24. The World Bank. 2010. Economic Costs of Roma Exclusion. <http://go.worldbank.org/G1EL5HZ8S0>.
25. World Bank. 2014. "Gender Dimensions of Roma Inclusion: Perspectives from Four Roma Communities in Bulgaria". Europe and Central Asia Social Development Unit The World Bank Group. January 2014. [EC/UNDP/WB 2011 Roma Regional Survey.]
26. World Bank. 2013. Mitigating the Economic Impact of an Aging Population: Options for Bulgaria. Washington, DC: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/795781468235152407/Mitigating-the-economic-impact-of-an-aging-population-options-for-Bulgaria>
27. Levin, V. (2015) Labor Market Challenges in Bulgaria: the Role of Skills and Competencies. Bulgarian Longitudinal Inclusive Society Survey (BLISS). http://osi.bg/downloads/File/2015/04142015_BIA%20workshop-final-ENG.pdf

Copyright © фондация „Тръст за социална алтернатива“, 2018. Този доклад е подготвен от екипа на ТСА и партньори. Всички снимки в тази публикация са собственост на ТСА или се използват с позволение. Специални благодарности към Милена Дишовска, Джуди Хилтън, Даниел Леков, Александър Николов. Графичен дизайн Printstop.bg

ТРЪСТ ЗА СОЦИАЛНА АЛТЕРНАТИВА

София 1000, бул. "П. Евтимий" 64,
Тел: +359 2 424 6680, Факс: +359 2 348 9251
www.socialachievement.org

